

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

Autor: PhDr. Monika Štrbova, PhD.

Názov práce: Aktuálne súvislosti romskej identity a kultúry

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce:

Habilitačná práca, ktorá mi bola predložená na posúdenie, preberá veľmi aktuálne vedecké problémy. Na Slovensku je to obzvlášť aktuálne. Relatívne vysoké percento Rómov v etnickej štruktúre krajiny, ich odlišná kultúra a problémy súvisiace s ich asimiláciou predstavujú skutočnú výzvu. Habilitantka sa chopila tohto problému a vo svojej dizertačnej práci ukázala vedecké a aplikačné aspekty.

Práca má 115 strán. Prezentuje svoj cieľ, ktorým je syntéza doterajšej výskumnej a publikačnej práce venovanej rómskej problematike. Analýza rómskej problematiky je realizovaná na základe vybraných teórií a vedeckých výskumov. Práca pozostáva zo 4 kapitol. V Úvode autorka predstavuje Murdockovu a Whiteovu definíciu kultúry. Potom predstaví metódy, ktoré použila. Nasleduje popis skúmanej komunity. Prvá kapitola sa zaoberá prezentáciou Rómov ako menšiny. Autorka prezentuje sociologické a antropologické teórie týkajúce sa etnika a menšiny, ako aj antropologické, demografické a charakteristiky Rómov. Kapitola 2 rozoberá tri kultúrne komplexy Rómov, teda tradičnú rómsku kultúru, národnú rómsku kultúru a kultúru chudoby. V kapitole 3 autorka prezentuje vybrané socioekonomické aspekty života Rómov (bývanie, vzdelávanie a Rómov na trhu práce). V kapitole 4 rozoberá medzigeneračné vzťahy v rómskej rodine a podrobne rozoberá rolu muža a ženy, rolu starého človeka a rolu dieťaťa.

Práca končí Zaverom, kde sú formulované závery. Empirickej analýze vždy predchádza krátky teoretický úvod a prehľad literatúry k danej problematike.

Domnievam sa, že štruktúra práce, výber autorov a výber diel na analýzu sú primerané pre ďalší výskum autora. Dr. Štrbová pre svoju sociologickú interpretáciu dostatočne využila

teórie vychádzajúce z oboch vied, kultúrnej antropológie a sociológie. Svoju prácu ukončuje prezentáciou nielen vedeckých, ale aj aplikačných záverov. Ide o veľmi úspešný pokus využiť získané výsledky výskumu a spojiť ich s praxou.

2. Posudenie urovne spracovania prace:

Autorka vo svojej práci najskôr konštruuje teoretické základy svojho výskumu. Týkajú sa konceptu etnika a menšiny. Potom rozoberá etnické, antropologické a demografické charakteristiky Rómov. Najdôležitejším pojmom pre analýzu prezentovanej témy je pojem menšina a etnikum. Autorka sa vo svojej analýze odvoláva na koncepty Giddensa, Barfielda, Savelkovej, Brubakera, Jankuva, Smitha a ďalších (s. 13-15). Rozoberá dva modely chápania etnika a menšiny. Prvý funguje v západnej Európe a Severnej Amerike a je výsledkom migračných procesov. Druhý funguje v strednej a východnej Európe a týka sa homogénnych klastrov. Autorka preberá definíciu britského sociológa A.D. Smitha, ktorý uvádza šesť atribútov príslušnosti k etnickej menšine. Domnievam sa, že diskusia o teoretických súvislostiach je dostatočná a prijatie Smithovej definície je adekvátne analýze etnického povedomia Rómov. Analýza je veľmi prehľadná. Jediné, čo v ňom chýba, je kritický prístup k diskutovaným konceptom.

Dôležitou súčasťou habilitačnej práce je časť pojednávajúca o etnickom charaktere Rómov. Začína prezentáciou určitých stereotypov fungujúcich vo verejnom priestore. Potom na základe literatúry analyzuje spektrum etnických charakteristík Rómov. Používa etnické koncepty Davidová, Gazová, Uherek a Novák, Ričana a Krech, Crutchfield a Ballachey (16-17). Títo autori uvádzajú v prvom rade rodinu ako hlavný faktor tvoriaci identitu Rómov. Táto identita je budovaná v absolútnej lojalite k vlastnej skupine (rodinnej a etnickej) a v opozícii k cudzej skupine. Títo autori uvádzajú v prvom rade rodinu ako hlavný faktor tvoriaci identitu Rómov. Prijatie takejto perspektívy výskumu Rómov je správne. Poľskí autori zaoberajúci sa problematikou Rómov uvádzajú ešte jeden, veľmi dôležitý prvok pri budovaní identity Rómov – ekonomickú nezávislosť¹. „Rómska práca“ je založená na myšlienke podnikania, krátkeho a intenzívneho, ktoré prináša veľké zisky v pomere k vynaloženým nákladom. Preto sa pri analýze oplatí brať do úvahy aj tento prvok identity. Druhá kapitola je prezentáciou z teoretického hľadiska troch znakov kultúry Rómov. Týkajú

¹ A. Mirga, L. Mróz: *Cyganie. Odmiennosc i nietolerancja*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994; S. Kapralski: *Naród z popiołów. Pamięć zagłady a tożsamość Romów*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, 2012.

sa tradičnej rómskej kultúry, národnej rómskej kultúry a kultúry chudoby. Odkazovanie na tri kultúrne komplexy Rómov je veľmi presný teoretický postup, ktorý je užitočný pre ďalšie výskumné analýzy. Autorka vychádza z črt kultúry podľa Jakoubka (s. 40). Táto definícia zodpovedá nasledujúcej analýze rómskej kultúry (tradičnej a národnej). Podľa mňa je však diskutabilné, že rómska kultúra bola kultúrou chudoby. Chceli a chcú všetky rómske skupiny vždy uviaznuť v chudobe? Podľa môjho názoru je to stále výskumný problém.

Zhrnutím tohto fragmentu posudku v habilitačnej práci PhDr. Moniky Štrbovej, PhD., si možno všimnúť znalosť sociologických teórií súvisiacich s diskutovanou problematikou a ich schopnosť prispôsobiť sa potrebám vlastného výskumu. Autorka sa efektívne pohybuje v témach, o ktorých diskutuje, pričom na zdôvodnenie svojich téz využíva výskumy iných autorov.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce:

Habilitačná práca, ktorá mi bola predložená na posúdenie, vychádza z empirického výskumu. Empirická časť práce je zahrnutá v kapitolách 3 a 4 (s. 50-98). Autorka vychádza z vlastných publikácií, ktoré vyšli v rôznych vydavateľstvách. Výskum prebiehal samostatne alebo v tíme. Pri prezentovaní problémov Rómov autor využíva rôzne výskumné metódy. Ide o kvantitatívne a kvalitatívne metódy. Boli realizované kvantitatívne metódy s mladými respondentmi a rozhovory so staršími respondentmi. Nechýbali ani sústredené rozhovory a odborné rozhovory s rehoľnými sestrami. Hlavnou výskumnou plochou bol Orechov dvor v Nitre. Myslím si, že výber výskumných metód je dostatočný. Výskum v takomto prostredí je dosť náročný, pretože ide o hermetické prostredie, respondenti sa vyznačujú nízkym vzdelaním a často sa s nimi ťažko komunikuje. Empirická analýza sa týka vybraných socioekonomických aspektov rómskeho života a medzigeneračných vzťahov v rómskej rodine. Prezentácia výsledkov začína teoretickým prehľadom a odkazom na výskumy iných autorov. Autorka sa neustále snaží zasadiť svoj výskum do širšej teoretickej a empirickej perspektívy.

Prvá časť empirických analýz prezentuje prítomnosť Rómov, najmä ich zlé hygienické podmienky a hustotu bývania. Veľkým problémom je vzdelávanie Rómov, ktoré sa síce u mladšej generácie zlepšilo, no stále je nedostatočné. Nedostatok vzdelania spôsobuje problémy so zamestnanosťou. Veľká väčšina opýtaných Rómov je nezamestnaná a žije v chudobe. Tento problém je podľa mňa trochu nejasný.

Pretože nedostatok oficiálneho zamestnania nemusí vždy znamenať ekonomickú nečinnosť. Môže to byť na hranici zákona. V Poľsku sú Rómovia často obchodníci (autá, koža, zlato, meny, látky, koberce, vlna, starožitnosti), umelci, investujú do nehnuteľností, obchodov, reštaurácií alebo pracujú v zahraničí. Niektorí zakladajú firmy, robia veštcov, sú hudobníci.² Existujú programy, ktoré ukazujú, že existujú Rómovia, ktorým sa podarilo integrovať.³ Samozrejme, aj Rómovia žijú v chudobe, najmä na Podhalí. Ako však vidno, Rómovia sú diverzifikovaní z hľadiska ich ekonomickej aktivity a materiálnej úrovne. Nezaoberáme sa podobným fenoménom aj u slovenských Rómov?

Veľmi dobre je spracovaná analýza medzigeneračných vzťahov v rómskej rodine. Ukazuje sa rola muža a ženy, ktoré majú vo svojich rodinách pridelené sociálne roly. Potom rola starého človeka, ktorý pôsobí ako autorita vo svojej komunite. Na konci je predstavená úloha dieťaťa. Empirickú analýzu ilustrujú citáty z rozhovorov. Analyzované sociálne roly Rómov sú stereotypné. Nikto z opýtaných sa však „nevyklonil“ nad stereotypnú rolu? To by bola dobrá téma na ďalší výskum.

Práca končí Zaverom, kde sú formulované tézy. Autorka syntetizuje výsledky svojho výskumu a poukazuje na praktické aktivity, ktoré sú dôležité pre zlepšenie situácie rómskej populácie. Za najdôležitejšie považuje výchovu mladej generácie.

Ak to zhrniem, verím, že práca dokazuje veľkú vyspelosť autorky a jej prínos pre rozvoj vedy. Využíva sa teoretický pojmový aparát označujúci zdroje rómskej komunity a jej limity. Uvedenú analýzu Rómov z Orechovho dvora možno zovšeobecniť aj na iné rómske komunity žijúce na Slovensku. Vybudované závery majú aplikačný charakter.

4. Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra):

Práca je po formálnej stránke spracovaná na požadovanej úrovni. Texty jednotlivých kapitol sú vhodne doplnené tabuľkami a obrázkami.

5. Otázky do diskusie v rámci obhajoby habilitačnej práce:

1. Jedným z hlavných problémov Rómov je nezamestnanosť. Na problém sa však netreba pozeráť inak. Ak je pre identitu Rómov dôležitá ekonomická nezávislosť, neoplatí sa rozvíjať a ponúkať im oblasti činnosti, ktoré by boli v súlade s ich identitou a

² https://pl.wikipedia.org/wiki/Romowie_w_Polsce

³ <https://jednizwielu.pl/>

neporušovali zákon? Nie je zbytočné očakávať, že prijímú prácu, ktorá nie je v súlade s ich identitou?

2. Pozná a vie autorka práce ilustrovať príklady integrácie príslušníkov rómskej komunity so zvyškom komunity (prostredníctvom vzdelávania, vykonanej práce, sociálnej propagácie)? Aké môžu byť podľa nej mechanizmy takejto integrácie?
3. Existovali štúdie preukazujúce mieru akceptácie spoločenskej väčšiny (t.j. Slovákov) pre integráciu a asimiláciu Rómov do zvyšku spoločnosti?

6. Explicitne vyjadrený návrh na udelenie (resp. neudelenie) vedecko-pedagogického titulu docent:

Úspechy kandidáta hodnotím ako dobré. Je aktívnym účastníkom vedeckého života. Jeho pedagogická a organizačná činnosť, účasť na výskumných grantoch a činnosť v oblasti popularizácie vedy je ďalšou výhodou a dokazuje, že je dobre pripravený na rolu samostatného vedca.

Na základe uvedeného hodnotím habilitačnú prácu kladne a

**o d p o r ú č a m j u n a o b h a j o b u
a p o j e j ú s p e š n o m p r i e b e h u
o d p o r ú č a m P h D r . M o n i k a S t r b o v a , P h D .
p r i z n a ť v e d e c k o - p e d a g o g i c k ý t i t u l
„docent – doc.“**